
Turun porvarskat yrittäjinä

Veli Pekka Toropainen: Päättäväiset porvarskat. Turun johtavan porvariston naisten toimijuus vuosina 1623 – 1670. Annales Universitatis Turkuensis C 419. Turun yliopisto 2016. 325 s. ISBN 978-951-29-6435-2.

Veli Pekka Toropainen tutkii väitöskirjassaan Turun johtavan porvariston naisten toimijuutta suunnilleen vuosien 1623 ja 1670 välisenä aikana. Tuo joukko oli taustoiltaan melko kansainvälinen, koska varsinkin varakkaiden kauppiaiden joukossa oli muitakin kuin suomea ja ruotsia äidinkielenään puhuvia. Toropainen suuntaa kiinnostuksensa etenkin naisten taloudelliseen toimim-

taan. Hän pyrkii tavoittamaan myös heidän äänensä, siis naisten omat perustelut tavoitteilleen ja niiden edistämiselle. Tutkimuksessa nostetaan esiin porvarisnaisten sukupuolisidonnaiset roolit tyttärinä, vaimoina, äiteinä ja leskinä sekä niihin peilaten naisten toimintakentän laajuus ja kapeus hierarkkisessa ja mieskeskeisessä kulttuurissa. Tarkastelussa kiinnitetään huomiota myös naisten tiedollisiin ja taidollisiin edellytyksiin. Toropainen osoittaa, että vauras porvaristo koulutti tyttäriäänkin ainakin jossain määrin.

Turku oli tutkittavana aikana Suomen merkittävimpiä kaupankäynnin keskuksia, mutta nimenomaan turkulaisten porvarisnaisten elämän ja kokeman todellisuuden tarkastelu on jäänyt vähäiseksi 1600-luvun osalta. Paikallishistoriallisista lähtökohdistaan huolimatta Toropaisen tutkimus kytketty laajemmin useisiin historian tutkimuksen osa-alueisiin: etenkin sukupuolihistoriaan, perhehistoriaan, mikrohistoriaan, sosiaalihistoriaan, kulttuurihistoriaan ja taloushistoriaan, mutta myös mentaliteettihistoriaan ja oikeushistoriaan. Tutkimuksessa on hyödynnetty myös suku- ja elämäkertatutkimuksen metodeja ja mahdollisuuksia. Työssä ja varsinkin johdannossa olisi voinut kuitenkin problematisoida elämäkertatutkimuksen ja joukkoelämäkertojen (prosopografian) soveltamista ja rajoituksia.

Tutkimusaihe on hyvin haastava, koska naisten toiminta jää vähemmälle huomiolle miesten tuottamissa lähdeaineistoissa. Päälähteinä on käytetty Turun raastuvanoikeuden ja kämnerinoikeuden pöytäkirjoja, mutta Toropainen on paikannut lähteistön aukkoja ja puutteita yhdistelemällä useita erityyppisiä ja eri paikoissa säilyttäviä lähdeaineistoja, jopa hautakirjoituksia ja -kaiverruksia. Toropainen ansaitseekin tunnustusta utterasta lähdeytöskentelystään. Hän tekee usein myös alueidenvälisiä ja kansainvälisiäkin vertailuja, joskin ne olisivat hyötynet saksankielisen tutkimuskirjallisuuden käytöstä.

Toropainen osoittaa, että varakkaan, kauppaa käyvän porvariston naiset kykenivät osallistumaan liiketoimintaan sekä ajamaan ja puolustamaan etujaan oikeuslaitoksessa, toisinaan myös normien vastaisia keinoja käyttäen. Joillekin naisille yhteiskunnallinen ja taloudellinen osallistuminen oli miltei jokapäiväistä, kun taas monet joutuivat sellaisten tehtävien eteen vasta miehensä kuoltua tai miehensä ollessa poissa. Naisten kohtaamat ongelmat ilmenivät esimerkiksi kiistoina liikekumppaneiden, holhoojien ja oman suvun kanssa.

Kokonaisuutena Toropaisen tutkimus kertoo yhtä paljon koko Turun johtavan porvariston taustoista,

elinkeinonharjoituksesta ja kulttuurista kuin naisten osallistumisesta. Tämä on ymmärrettävää, sillä naisten toimijuuden konteksteja on avattava aikakauden rakenteita ja käytäntöjä vasten.

Teoksessa sovellettu toimijuus-käsite olisi kaivannut tarkempaa määrittelyä, sillä paikoin tutkimus ohittaa tärkeitä kysymyksiä johtavan porvariston naisten yhteiskunnallisesta toimijuudesta esimerkiksi yhteisön sukupuolimoraalin valvojina tai yhteiskuntansa statuksen julkituojina, kuten kirkon istumapaikkoja hallinnoitaessa tai lahjoitusten tekijöinä. Toki näitäkin aikalais-todellisuudessa tärkeitä asioita sivutaan, ja tutkimus kieltämättä käsittelee naisten toimijuutta laajemmassa kuin vain elinkeinonharjoituksessa tapahtuvana ilmiönä, mutta enimmäkseen analyysi painottuu taloudelliseen toimijuuteen ja yrittäjyyteen. Toisaalta tulkinat johtavan porvariston naisten henkilökohtaisesta osallistumisesta torikauppaan tai merenkulkijoiden muonittamiseen jäävät selvästi vähäisemmän empiirisen todistelun varaan.

Enimmäkseen analyysi etenee tapausanalyysinä, jotka perustuvat paljolti tuomiokirja-aineistosta poimituihin oikeusjuttuihin ja joidenkin naisten kohdalla myös koko rekonstruoitavissa olevan elämänkulun tai ainakin aikuisiän tunnettujen elämänvaiheiden tarkasteluun. Parhaimmillaan näissä tapausanalyysissä tulee esiin Toropaisen kyky kirjoittaa hyvin elävänoloista kuvausta. Tutkimuksen sisältöä ja tuloksia havainnollistetaan ajoittain myös tilastollisilla esityksillä ja liitteillä, jotka toimivat hyvin. Toisinaan lukija taas toivoisi, että kerronnassa olisi otettu enemmän etäisyyttä siihen tapaan ja esittämisjärjestykseen, jolla asiat on tuotu esiin oikeuspöytäkirjoissa.

Koska tutkimuksen päätavoitteena on naisten toimijuuden ja äänen tavoittaminen, tutkimuksessa vilahdtaa paikoin sana retoriikka, kun Toropainen käsittelee johtavan porvariston naisten suullista ja varsinkin kirjallista argumentaatiota heidän ajaessaan asioitaan. Useammin Toropainen kuitenkin tyytyy vain siteeraamaan tai referoimaan porvarisnaisten sanomisia ja kirjallisia ilmaisuja. Kaiken kaikkiaan porvarisnaisten retoriikkaa ja ylipäänsä esiintymistapaa – niin kyyneleiden julkista vuodattamista kuin kirousten esittämistä ja väkivallantekojakin – olisi voinut pohtia enemmän ja kootummin, esimerkiksi leski Elin Sägerin kirjeiden kohdalla, joita Toropainen luonnehtii värikkäiksi ja taitavasti laadituiksi. Lukija kaipaisi esimerkkejä ja syvälisempää analyysiä. Kysymys kietoutuu myös tutkittavan aikakauden sukupuolirooleihin samoin kuin Toropaisen itsensäkin esiin nostamaan kysymykseen valasta myös alhaalta ylöspäin suuntautuvana vaikutta-

misena, mitä on suomalaisessakin tutkimuksessa tarkasteltu varhaismodernin ajan yhteiskunnan osalta. Tältä osin aineistot mahdollistaisivat tervetulleen jatko-tutkimuksen.

Yksi Toropaisen tutkimuksen sivutuloksista näyttäisi olevan demografisten rakenteiden vaikutus niin patriarkaalisesta järjestyksen toteutumiseen kuin sen ongelmiin. Toropaisen perusteltu tulkinta siitä, että aviomiehet olivat johtavissa porvaritalouksissa useimmiten ainakin kymmenisen vuotta vaimojaan vanhempia, selittää sitä, miten miesvaltainen yhteiskunta ja ideologia saattoivat toimia – kyse oli myös nuoremman alistumisesta vanhemman ja kokeneemman tahtoon. Toisaalta ikäero selittää myös Margareta Kittin murheellisen elämäntarinan kautta kuvattuja säröjä patriarkaalisessa järjestyksessä, kun nuori vaimo ei sopeutunutkaan vanhemman miehen elämänkumppaniksi vaan myrkytti tämän. Samoin ikäeron seuraamukset näyttäisivät tulleen esiin oikeuspöytäkirjoista välittyvinä toistuvina asetelmina, joissa lapset tai muut sukulaiset joko auttavat äitiä/anoppia tai uhkaavat hänen etujaan – isä/appi oli siis vaimoan vanhempana useimmiten jo kuollut. Ikäero saattaa selittää myös niitä tapauksia, joissa aviomiehen tulkittiin menettäneen järkensä – nykyisin diagnoosi saattaisi olla dementia tai Alzheimerin tauti.

Toropaisen päätulokset vaikuttavat hyvin realistisilta. Vaikka työn pääotsikkoon valittua päättäväinen-adjektiivia voisi pitää tutkittavien naisten glorifiointina, Toropainen tuo esiin, etteivät kaikki porvarisnaiset suinkaan kyyenneet tai halunneet osallistua liiketoimintaan. Kaiken kaikkiaan tutkimus havainnollistaa, että varhaismodernin ajan naisten yrittäjyyteen liittyi monenlaisia ongelmia, mistä kertoo jo se, että elinkeinoa harjoittaneet tai taloudellista itsenäisyyttä tavoitelleet naiset esiintyvät usein oikeuspöytäkirjojen sivuilla, niin vastaajina kuin kantajina.

MARKO LAMBERG, FT, PROFESSORI
TUKHOLMAN YLIOPISTO